

До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у
Національній академії внутрішніх справ
ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Відгук

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Погорецького Миколи Анатолійовича на дисертацію Сухомлин Юлії Володимирівни на тему: «Подання, розгляд і вирішення клопотань учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми. Проблема дисертації Сухомлин Ю. В. є надзвичайно актуальною. В основу чинного КПК була закладена змішана модель кримінального процесу – змагальна на судових стадіях і розшукова з розширенням змагальних засад на досудовому розслідуванні та передбачені процесуальні механізми її забезпечення. Одним із елементів цього механізму є інститут клопотань учасників кримінального провадження, який має надзвичайно важливе значення для реалізації змагальності кримінального процесу і широко запроваджується в правозастосовну практику сторонами кримінального провадження. Про це свідчать результатами огляду стану здійснення правосуддя, згідно з якими у 2018 році слідчими суддями під час досудового розслідування розглянуто 508,6 (у 2017 – 532,1) тис. клопотань слідчих, прокурорів та інших осіб, у тому числі задоволено 408 тис. На розгляд слідчих суддів місцевих судів у 2018 році надійшло 711 (у 2017 році – 705 тис.) клопотань слідчих, прокурорів та інших осіб, з яких 76 % задоволено. Слідчими суддями постановлено 153,1 (у 2017 році – 152,2) тис. ухвал про надання дозволу на проведення НСРД.

Водночас інститут клопотань в кримінальному процесу й породив низку проблем на практиці, які потребують наукового дослідження на

Вх. №		1
"06" 05		2019 р.
кількість аркушів: —		
осн. док.	4	додаток —

монографічному рівні, проте до цього часу не досліджені. Дисертація Сухомлин Ю.В. є першою і достатньо вдалою такою спробою.

Про актуальність теми дисертації Сухомлин Ю.В. свідчить також її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація відповідає положенням Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015, п.п. 2, 12 та 17 Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р, п. 5.9 Плану дій щодо реалізації положень Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленого Радою питань судової реформи 17 березня 2015 р., п.п. 7.3, 7.6, 7.10. Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2014–2017 рр.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 22 грудня 2015 р. (протокол № 23) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень НАПрН України (п. 950, 2016 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використано широке коло вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з історії та теорії держави і права, кримінального процесуального права, кримінального права, вітчизняне та зарубіжне законодавство й інші правові акти.

При цьому слід зазначити, що наукові джерела використані здобувачкою переважно критично – з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих чи інших положень,

висновків чи пропозицій, що свідчить про зрілість дослідниці та її високу загально-наукову культуру.

Репрезентативним є емпіричний матеріал дослідження, що становлять статистичні й аналітичні матеріали Національної поліції України, Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України за 2015-2018 роки; ухвали слідчих суддів із Єдиного державного реєстру судових рішень, дані опитування (анкетування) 231 слідчих Національної поліції України, 56 прокурорів, 63 суддів, а також 98 адвокатів з усіх областей України, окрім Закарпатської, Івано-Франківської, Донецької, Луганської областей та Автономної Республіки Крим.

Вміле використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинули на ступінь обґрунтованості сформульованих дисертантом наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексне опрацювання та системний аналіз наукових джерел і процесуальних норм в їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах, а також матеріалів практики дало можливість здобувачці сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною.

До найбільш вагомих наукових положень, що характеризуються новизною або її елементами, слід віднести такі:

– виділено спеціальні ознаки інституту клопотань у досудовому кримінальному провадженні: передбачає визначену КПК України форму залежно від виду клопотання; має перспективну спрямованість (заявлення клопотання передбачає обов'язкове його вирішення по суті); має двосторонній, а в окремих випадках багатосторонній характер (ініціатор, з одного боку, і уповноважена особа (особи) – з іншого); є наслідком волевиявлення як посадової особи (слідчого, прокурора), так і особи, прав та законних інтересів якої воно стосується (підозрюваного, потерпілого,

захисника та ін.); право на його законне і обґрунтоване вирішення гарантується правом на повторне звернення із ним, а також правом на оскарження рішення про відмову в задоволенні клопотання;

– обґрунтовується доцільність визначення критеріїв допустимої повторності звернень з клопотанням у порядку ст. 220 КПК України, що стане важливою складовою механізму реалізації права на заявлення клопотань, а саме: визнання у встановленому законом порядку незаконним рішення слідчого, прокурора з приводу попередньо заявленого клопотання; невстановлення окремих обставин в результаті попереднього вирішення клопотання по суті; виникнення нових обставин, що мають значення для кримінального провадження, які можна встановити шляхом проведення тієї ж процесуальної дії;

– сформовано наукову позицію, щодо розуміння загальних умов реалізації права на заявлення клопотань під час досудового розслідування, як обставин, з настанням яких законодавець пов'язує можливість звернення із клопотанням її ініціатора, розгляду та вирішення його по суті у передбаченому КПК порядку: наявність у особи відповідного процесуального статусу; компетентність органу, до якого звертається ініціатор клопотання; предмет клопотання; процесуальний порядок (форма) звернення, розгляду та вирішення клопотання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані в:

– *законотворчій діяльності* – щодо удосконалення положень КПК України, які стосуються процесуальної діяльності учасників кримінального провадження з подання, розгляду і вирішення клопотань на стадії досудового розслідування (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 5 лютого 2018 р. № 46/717 ВР);

– *практичній діяльності* – під час підготовки та подання органами

досудового розслідування клопотань на стадії досудового розслідування(акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 4 січня 2018 р.);

– *освітньому процесі* – при підготовці науково-методичного забезпечення з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Актуальні питання кримінального процесуального права», «Теорія судових доказів» (акт Національної академії внутрішніх справ від 29 січня 2018 р.).

Достатньою є *апробація результатів дослідження*. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображені Основні положення та висновки, сформульовані в дослідженні, висвітлено у п'ятнадцяти наукових публікаціях, серед яких чотири наукові статі – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у зарубіжному науковому періодичному виданні, вісім тез – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, семінару засідання круглого столу, а також методичні рекомендації та мультимедійний посібник.

Висновки й рекомендації оприлюднені на восьми конференціях, семінарі та круглому столі, а саме: «Наукове забезпечення досудового розслідування : проблеми теорії та практики» (Київ, 8 липня 2016 р.); «Конституція України : історія, сучасність та перспективи» (Київ, 24 червня, 2016 р.); «Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності» (Київ, 24 листопада 2016 р.); «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 9 грудня 2016 р.); «Актуальні проблеми кримінального права та процесу і практики їх застосування» (Київ, 10 листопада 2016 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (Київ, 24 листопада 2017 р.); «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» (Київ, 27 лют. 2018 р.); «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (Дніпро, 1-2 березня 2019 р.).

Оцінка змісту дисертації та автореферату.

Науково обґрунтованою є архітектоніка дисертаційної роботи, яка дозволила автору в основному повно та всебічно розкрити предмет дослідження. Структура дисертації логічно витікає з поставлених завдань, об'єкта та предмета дослідження й охоплює як теоретичний, так і практичний аспект досліджуваної проблематики.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що поєднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (308 найменувань на 32 сторінках), та трьох додатків на 14 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 256 сторінок, з яких основний текст – 196 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, з'ясовано її зв'язок із науковими програмами, планами, темами та ступінь наукової розробки, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено мету і завдання, викладено методологічну основу роботи, сформульовано положення, які характеризують її наукову новизну, пояснено практичне значення результатів дослідження, наведено дані про апробацію результатів, публікації, а також структуру та обсяг дисертації.

Перший розділ **Теоретико-правові засади інституту клопотань у кримінальному провадженні»** містить три підрозділи та визначає теоретико-правове підґрунтя роботи.

У цьому розділі дисертації здобувачкою здійснено комплексний теоретичний аналіз інституту клопотань у кримінальному провадженні, визначено його правову природу, встановлено кореляційні зв'язки з іншими правовими категоріями. визначено комплекс проблем у питаннях реалізації прав учасників на стадії досудового розслідування на заявлення клопотань: узгодження вимог до змісту клопотання слідчого, прокурора про обрання окремих заходів забезпечення кримінального провадження, зміну запобіжного заходу, проведення НСРД; доцільність участі потерпілого під час розгляду клопотань слідчого, прокурора; недосконалість окремих законодавчих конструкцій, які регламентують порядок продовження строку

заходів забезпечення кримінального провадження; з'ясування моменту, з якого особа набуває прав на звернення до суду з відповідним клопотанням та ін.

З огляду на сучасні кримінальні процесуальні доктрини здійснено аналіз загальних положень, які характеризують досліджувану правову категорію. Обгрунтовано вказується на необхідність розмежування таких понять, як «клопотання» «скарга» та «заява», що подекуди викликає труднощі в учасників кримінального провадження, які не наділені владними повноваженнями. Наголошено, що поряд зі скаргою, клопотання є основним правовим засобом захисту учасниками процесу своїх прав та законних інтересів, що дозволяє своєчасно виправляти помилки, допущені при провадженні досудового розслідування. Воно є юридичною формою вираження волевиявлення учасника кримінального провадження, який вступає в процесуальні відносини з іншим уповноваженим суб'єктом.

Виділено спеціальні ознаки інституту клопотань у досудовому кримінальному провадженні, визначено істотні ознаки, які характерні для клопотань і скарг під час досудового розслідування, що має наукове й практичне значення, проаналізувавши фундаментальні положення теорії кримінального процесу в аспекті механізму правового регулювання інституту клопотань та проблем, що виникають при його функціонуванні, наголошено на його важливості та значенні у досудовому кримінальному провадженні. Автором приділено розкриттю сутності процесуального механізму реалізації інституту клопотань під час досудового розслідування. Доведено, що можливість звернення особи з клопотанням не у всіх випадках повинна ставитись у залежність від офіційного визнання його ініціатора відповідним учасником кримінального провадження. Доведено, що можливість звернення особи з клопотанням не у всіх випадках повинна ставитись у залежність від офіційного визнання його ініціатора відповідним учасником кримінального провадження. Доведено, що клопотання слідчого, прокурора про проведення процесуальних дій, пов'язаних із суттєвим обмеженням прав та свобод

людини, на відміну від клопотань інших учасників кримінального провадження, за своєю владно-розпорядницькою природою є різновидом кримінально-процесуального рішення.

Другий розділ «Подання, розгляд та вирішення клопотань про застосування та продовження заходів забезпечення кримінального провадження на стадії досудового розслідування» складається з трьох підрозділів.

Здобувачкою визначено процесуальні особливості діяльності з подання, розгляду та вирішення по суті клопотань про застосування та продовження окремих заходів забезпечення кримінального провадження. Вказано на недосконалість законодавчої регламентації порядку продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та обгрунтовано шлях вирішення цієї проблеми. Проаналізовано особливості процесуального порядку обрання запобіжних заходів, обов'язковою складовою якого є наявність відповідного клопотання та відповідних матеріалів на підтвердження доводів його ініціатора.

З метою підвищення дієвості та ефективності застосування особистої поруки, обгрунтовано обстоюється позиція про доцільність внесення змін до ч. 1 ст. 180 КПК шляхом зазначення, що вказаний захід забезпечення кримінального провадження може застосовуватися за письмовим клопотанням поручителя (поручителів) та за згодою підозрюваного, обвинуваченого.

Третій розділ «Подання, розгляд та вирішення клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій та інших клопотань на стадії досудового розслідування» складається з трьох підрозділів.

У цьому розділі дисертанткою окреслено процесуальний порядок звернення з клопотанням про проведення окремих слідчих (розшукових) дій та вирішенням його по суті, зосереджено на дослідженні особливостей процедури ініціювання та прийняття рішення про проведення НСРД. Обгрунтовується, що необхідною вимогою до клопотання про проведення

НСРД є передбачення у ньому відомостей залежно від індивідуальних особливостей тієї чи іншої НСРД.

Дисертанткою уточнено процедуру подання, розгляду та вирішення під час досудового розслідування клопотань про застосування заходів безпеки учасників кримінального провадження, закриття кримінального провадження, застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, здійснення спеціального досудового розслідування, а також клопотань, заявлених при ознайомленні з матеріалами кримінального провадження. Наведено аргументи щодо відображення у диспозиції ст. 284 КПК України обов'язку слідчого, прокурора відмовляти у задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження у разі відсутності на те достатніх підстав. Обґрунтовано точку зору щодо визначення у абз. 2 ч. 1 ст. 469 КПК України обов'язку відображення ініціативи потерпілого, його представника або законного представника у клопотанні про укладення угоди про примирення у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством.

У дисертації робиться слушний висновок, що окремі процедури подання, розгляду та вирішення клопотань під час досудового розслідування потребують удосконалення в частині: віднесення заходів безпеки учасників кримінального судочинства до заходів забезпечення кримінального провадження, застосування яких має вирішуватись на підставі відповідного клопотання учасника кримінального провадження; наділення сторін та потерпілого правом на заявлення клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД після ознайомлення з матеріалами досудового розслідування; закріплення у ч. 1 ст. 284 КПК України обов'язку слідчого, прокурора у разі відсутності підстав для закриття кримінального провадження виносити постанову про відмову в задоволенні відповідного клопотання; визначення у абз. 2 ч. 1 ст. 469 КПК України обов'язку відображення ініціативи потерпілого, його представника або законного представника у клопотанні про укладення угоди про примирення у

кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації.

1. Досліджуючи у підрозділі 1.2 дис. поняття, сутність та значення клопотань у кримінальному провадженні, здобувачка вказує, що «клопотанням у кримінальному провадженні є визначене КПК України офіційне звернення уповноважених суб'єктів, сторін або інших учасників кримінального провадження до інших уповноважених посадових осіб з проханням про вчинення конкретних процесуальних дій, утримання від їх вчинення, або про прийняття відповідних рішень, спрямованих на реалізацію його, чи представлених процесуальних прав і законних інтересів». Не зважаючи на те, що терміном «уповноважені суб'єкти кримінального провадження» можна б було охопити всіх суб'єктів кримінального провадження, у тому числі й сторін кримінального провадження та інших учасників кримінального провадження, які мають право подавати відповідні клопотання під час здійснення кримінальної процесуальної діяльності, дисертантка з незрозумілих причин окремо їх виділяє. У зв'язку з цим, під час прилюдного захисту хотілося б почути її думку з цього приводу.

2. На стор. 45 дис. авторка розкриває сутність та співвідношення таких категорій як «клопотання», «скарга» та «заява». Варто зазначити, що поряд із відповідними правовими категоріями у теорії кримінального процесу окремими науковцями вживаються й інші форми вираження правової позиції уповноважених суб'єктів кримінального провадження, наприклад «протест» (О. Г. Яновська), водночас сутність відповідної правової категорії та її співвідношення з іншими формами вираження правової позиції у кримінальному провадженні залишилися поза увагою автора.

3. Дисертанткою обґрунтовується недоцільність відображення у положеннях КПК України визначення клопотання та вимог до нього, що спричинить, на її переконання, тільки зайву плутанину на практиці, адже, клопотання, подані в порядку ст. 220 КПК України, та клопотання слідчого,

прокурора мають різну правову природу й різні вимоги до їх оформлення, обґрунтування, мотивування, процедури, строки розгляду та рішення за результатами їх вирішення (стор. 42, 95 дис.). Водночас, на стор. 156-157 дис. нею висловлюються пропозиції щодо визначення у ст. 225 КПК України переліком загальних вимог щодо клопотання сторони кримінального провадження, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, про допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні. У зв'язку з цим, хотілося б почути думку здобувачки з цього приводу під час прилюдного захисту.

4. На стор. 68 дис. авторка зазначає, що захисник у досудовому розслідуванні виконує функцію доказування, не розкриваючи при цьому її сутнісне призначення. Водночас, із таким її твердженням ми не можемо погодитися, оскільки, виходячи з функціональної структури кримінального процесу, передбаченої чинним КПК України, у кримінальному провадженні реалізуються три кримінально процесуальні функції: обвинувачення, захисту та правосуддя. В залежності від процесуального статусу суб'єкта реалізації відповідних кримінальних процесуальних функцій вони наділяються певними повноваженнями у кримінальному процесуальному доказуванні. Відповідно більш правильно вести мову про те, що захисник у кримінальному провадженні реалізує функцію захисту, в межах якої він наділений повноваженнями щодо здійснення кримінального процесуального доказування.

5. Значно б підвищило всебічність і репрезентативність проведеного дисертаційного дослідження, як би автором були розглянуті проблемні питання розгляду та вирішення клопотань сторони захисту, потерпілого про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, про долучення до матеріалів кримінального провадження отриманих ними доказів; клопотань слідчого, прокурора про проведення обшуку особи; клопотань сторін кримінального провадження про призначення позапланових ревізій та актів перевірок.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертація Сухомлин Юлії Володимирівни на тему: «Подання, розгляд і вирішення клопотань учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність, відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор **Сухомлин Юлія Володимирівна** заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри правосуддя

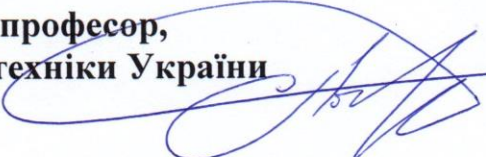
юридичного факультету

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

 М. Погорецький

